

DECORUL SPIRALIC AL CERAMICII CUCUTENI B

de STEFAN CUCOS

Caracterul fundamental al ornamentației ceramicii complexului cultural *Cucuteni*, ca și a celorlalte grupe ale ceramicii decorate în benzi, este dat de variația decorului geometric în cadrul căruia motivele spiralice cunosc grade diferite de evoluție și complexitate. Motivele ceramicii cucuteniene, dat fiind originalitatea lor, au constituit obiectul unor studii de analiză comparativă, morfologică și de stil referitoare la ceramica bandată în general¹, iar în special a unor studii asupra decorului complexului *Cucuteni* — *Tripolie* în sine². Fără a avea intenția prezentării unui istoric al cercetării decorului ceramicii bandate, precum și opiniile referitoare la originea spiralei și a căilor ei de circulație³, având în vedere importanța analizei decorului spiralic, impusă de necesitatea definirii seriilor decorative, a particularităților zonale⁴ și a secvențelor cronologiei relative interne, dar și a semnificației simbolice, lucrarea noastră tratează reprezentarea *spiralei* în limita grupelor stilistice α și ξ și pe ceramica fazei *Cucuteni B*. Am încercat să deosebim modalitățile structurale ale *spiralei* în S și rolul acesteia în variația regu-

1 J. Boehlau, *PZ*, 19, 1928, p. 45 și urm.; V. G. Childe, *JHS*, 42, 1922; Fr. Schachermeyr, *PF*, 4, 1954, p. 1 și urm.; idem, *Die ältesten Kulturen Griechenlands*, Stuttgart, 1955, p. 93 și urm.; Vl. Dumitrescu, *SCIV*, 9, 1958, 1, p. 198 și urm.; idem, *Dacia*, NS, 2, 1958, p. 50 și urm.

2 H. Schmidt, *Cucuteni in der oberen Moldau, Rumänien*, Berlin — Leipzig, 1932; T. S. Passek, *MIA*, 10, 1949, Moscova — Leningrad; R. Vulpe, *Izvoare, Săpăturile din 1936—1943*, București, 1957; Vl. Dumitrescu și colab., *Hăbășești*, București, 1954; I. Nestor, *SCIV*, 1, 1950, 2, p. 208 și urm.; idem, *SCIV*, 10, 1959, 2, p. 247 și urm.; Vl. Dumitrescu, *SCIV*, 14, 1 și 2, 1963; idem, *Dacia*, IX—X, 1945, p. 11 și urm.; M. Petrescu-Dîmbovița, *AȘU* — Iași, SN, 3, 1957, 1—2, p. 1 și urm.; idem, *PZ*, 41, 1963; idem, *SZ*, 17, 1969, p. 361 și urm.; idem, *Danubius*, 2—3, 1969, p. 11 și urm.; idem, *Cucuteni*, București, 1966.

3 J. Boehlau, op. cit., p. 54; Fr. Schachermeyr, op. cit., p. 99, și urm.; Vl. Dumitrescu, *SCIV*, 9, 1958, 1, p. 202 și urm.; M. Petrescu-Dîmbovița, *Danubius*, 2—3, 1969, p. 12.

4 A. Nițu, *AM*, 8, 1975, p. 17.

lilor stilistice deja stabilite⁵, exemplificând motivele, aspectele decorative, seriile stilistice și asocierile acestora.

Motivele spiralice constituie compoziții originale, compuse, dar omogene, desfășurate în zone decorative care se repetă și se asociază constant pe diferite forme ceramice⁶, manifestând trăsături stilistice proprii fiecărei faze a complexului cultural *Cucuteni*, fiecărei subfaze, într-o suită de imagini unitare⁷.

Pe ceramica fazei *Cucuteni B*, decorul spiralic, cu elementul său central — *spirală în S* —, continuă să constituie motivul de bază, iar prin posibilitățile multiple de prezentare și prin regulile stilistice de derivație determină aspectele decorative de caracter *liber și metopic*⁸. În acest cadru formele și compozițiile decorative proprii grupelor și impun dispariția motivelor principale ale decorului spiralic și înlocuirea lor cu motive anexe, de umplură⁹, sau cu motive derivate din spirală. Procedul principal al acestei reguli, observată de H. Schmidt, constă în secționarea orizontală a zonei decorative¹⁰. Întilnit pe ceramica fazei *Cucuteni A*¹¹, dar mai frecvent pe ceramica fazei *Cucuteni B*, procedul generează caracterul recesiv al decorului spiralic și încheie evoluția acesteia pe ceramica neo-eneolitică carpato-dunăreană. Determinat de o gamă de reguli stilistice care activează în toată evoluția decorului cucutenian¹², acest proces, duce, ca o reacție în lanț, la multiplicarea seriilor decorative și la diversitatea motivelor.

Relativ la tehnica decorului spiralic pictat se remarcă folosirea a două procedee — pozitiv și negativ. Ambele s-au dezvoltat paralel în evoluția decorului cucutenian, iar tehnica negativă își are originea în cea pozitivă. Desenul trasat la început apare ca pozitiv, dar aspectul final, prin umplerea spațiilor cu motive anexe și culoare, dă efectul negativ al motivului principal. Alternarea celor două procedee tehnice — pozitiv și negativ — caracterizează realizarea motivelor în pictura ornamentației cucuteniene¹³.

Ceramica fazei *Cucuteni B* cunoaște ambele maniere tehnice, atât cea pozitivă (pl. II/9, 12; V/2; VI/1—4; VII/5; VIII/3—5; X/4—6; XIV/5), ca și cea negativă (pl. I/1—12; II/1—8, 10—11, 13—14; III/1—11; IV/1—6; V/1—6; VI/5—7; VII/1—4; VIII/1—2; IX; X/3; XI; XII; XIII; XIV), dar cel din urmă este mult mai frecvent în fazele A—B și B. Atît decorul spiralic, cît și motivele derivate sînt redete

5 H. Schmidt, *op. cit.*, p. 15; O. Kandyba, *Șipeniț*, Viena — Leipzig, 1937, p. 39 și urm.; A. Nițu, *op. cit.*, p. 17.

6 H. Schmidt, *op. cit.*, p. 19 și urm.; M. Petrescu-Dîmbovița, *Cucuteni*, București, 1966, p. 23 și urm.

7 H. Schmidt, *op. cit.*, p. 14 și urm.; M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 25 și urm.

8 H. Schmidt, *op. cit.*, p. 72; A. Nițu, *op. cit.*, p. 17.

9 H. Schmidt, *op. cit.*, p. 15; M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 29; A. Nițu, *AM*, 6, 1969, p. 10.

10 H. Schmidt, *op. cit.*, p. 15.

11 A. Nițu, *op. cit.*, p. 34.

12 A. Nițu, *Mem. Antiq.*, 1, 1969, p. 284 și urm.; idem, *AM*, 6, 1969, p. 7 și urm.; idem, *AM*, 8, 1975, p. 15 și urm.

13 H. Schmidt, *op. cit.*, p. 40, 75.

prin rezervarea lor din fondul vasului, sau pe fond alb, prin culoare neagră sau roșie. Tehnica negativă sau pozitivă a fost aleasă în funcție de seria motivelor decorative care devin reprezentative pentru forme ceramice, sau se asociază și se repetă pe alte forme, în aceeași sau în altă grupă stilistică, ceea ce caracterizează unitatea ornamentației pictate cucuteniene.

Definirea seriilor decorative în cadrul regulilor stilistice care explică evoluția ornamentației și motivele derivate din decorul spiralic, impune descrierea motivelor pe forme ceramice în cele două aspecte decorative — *liber* și *metopic* — și a grupelor stilistice ε și ξ ¹⁴.

Decorul spiralic al fazei *Cucuteni B* este cel mai bine reprezentat și cel mai frecvent pe vasele *bitronconice* cu gura în pilnie, umărul rotunjit sau dublu boltit, cu sau fără torți pe curbura maximă. Decorul acestora se repetă pe vasele *piriforme*, pe vasele *tronconice* sau *bitronconice* cu umărul pronunțat, gîtul mai mult sau mai puțin înalt și gura largă, denumite și *cratere*, precum și în aspectul *metopic* al celor din urmă și al *cupelor* (paharelor). Decorul *vaselor bitronconice* (amforelor) este întâlnit și pe *străchini* și *castroane* fiind *proiectat* circular la exterior sau la interior. De asemenea este transpus pe *fructiere* și *cupele cu picior*. Pe de altă parte, decorul vaselor *bitronconice* prin derivația sa transformă motivele spiralice în cel mai frecvent motiv din ornamentația ceramicii *Cucuteni B* — „elipse cu sau fără tangente”¹⁵.

Vasele bitronconice (amforele) grupelor ε și ξ , lucrate în pastă cărămidă — gălbuie sau cafenie și, uneori, cu o nuanță verzuie datorată efectului arderii secundare, prezintă decorul de aspect liber cu una sau două zone decorative orizontale dispuse pe gît și umăr. Motivul de bază este constituit de spirala în S culcat sau oblic, cruțată din fondul vasului și cu *pîniile* decorate simetric sau asimetric cu benzi liniare, hașuri sau motive anexe, de regulă negative, *arcuri* și *perle*¹⁶.

Spirala se prezintă sub forma unei benzi late, negative, cu voluta simplificată, ușor răsucită și de cele mai multe ori cu capetele buclei ascuțite prinse sau îmbrucate. În puține cazuri apare *spirala pozitivă* din benzi liniare cu *ochi de prindere lenticular* sau *circular opac* și care comportă dispoziții oblice (pl. I/5), sau orizontale (pl. VI/1, 3) și sub formă de *arcade* ca pe amforele de la *Șipeniț* (pl. XIV/5)¹⁷, dispuse în genere în zona secundară de pe gîtul vaselor. Derivate prin simplificarea decorului cu *spirale agățate cu ochi opaci*¹⁸, acestea trec pe cas-

14 Descrierea seriilor decorative și asocierea motivelor în cadrul aspectelor — liber și metopic — poate constitui un ghid de încadrare și terminologie pentru evidența patrimoniului.

15 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 2—7, 43, 127—131; A. Nițu, SCȘ — Iași, 6, 1955, 1—2, p. 15.

16 Terminologia acestora a fost introdusă în literatura de specialitate de O. Kandyba și a fost dezvoltată de A. Nițu.

17 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 63—65, 71, 73.

18 A. Nițu, AM, 8, 1975, p. 18.

troanele ϵ de la *Văleni* — *Piatra Neamț* (pl. X/6), din faza *B1* și în aspectul metopic al cupelor din faza *B1* (pl. VI/1, 3—4), pe cupele (pl. VI/2) și vasele cu umăr pronunțat (pl. VIII/4—5) din faza *B2* de la *Cucuteni*¹⁹.

Un vas bitronconic de la *Văleni* — *Piatra Neamț* (pl. I/1), cu o singură zonă pe umăr, este decorat cu *spirale în S culcat cu diagonale*. Volutele închid *perle* circulare negative. *Pîlniile* inferioare sînt decorate cu triunghiuri negative, iar cele superioare cu *arcade* liniare. Diagonala comunică cu spațiul pîlniilor spiralelor fiind umplute cu culoare albă. Această serie decorativă precede decorul cu *spirale agățate cu ochi de prindere circular* pe vasele bitronconice de la *Văleni* (pl. I/9—10), din faza *B1* și reapare în decorul vaselor bitronconice și a vaselor cu umărul pronunțat ϵ și ξ de la *Podei* — *Tg. Ocna*²⁰. Decorul cu *spirale cu diagonale*, în care spațiul diagonalelor comunică cu limitele zonei decorative prin umplutura de culoare albă și cu triunghiuri negative, apare pe vasele bitronconice de la *Ghelâiești* fiind dispuse în două zone decorative²¹, sau în zona umărului și asociate cu motivul *spiralelor agățate cu ochi de prindere circular* așezat în zona de pe gît (pl. I/3). Această serie este documentată pînă în prezent numai în zona subcarpatică a Moldovei. Ea s-a născut prin conviețuirea grupeii stilistice ϵ cu grupele γ și δ din faza *A—B*²².

Derivat din aspectul menționat mai sus, motivul *spiralelor cu diagonale* continuă pe vasele bitronconice de stil ϵ de la *Văleni* — *Piatra Neamț* (pl. I/5, 7). Pe un vas bitronconic, zona de pe gît este decorată cu motivul *spiralelor liniare cu ochi de prindere lenticular opac* dispuse oblic (pl. I/5) și care vor trece în aspectul metopic al cupelor (pl. VI/2) și vaselor cu umărul pronunțat (pl. VIII/4—5) din faza *Cucuteni B2*. Un procedeu singular al seriei decorate cu *spirale cu diagonale* apare pe un vas bitronconic de la *Văleni* — *Piatra Neamț* (pl. I/7), cu o singură zonă decorativă, în care pîlniile spiralelor sînt hașurate, iar pîlniile diagonalelor rămîn libere, nedecorate.

Vasele bitronconice ornamentate cu seria *spiralelor cu diagonale* nu generează prin derivare decorul de aspect metopic, ci ea trece pe vasele cu umărul pronunțat și gura largă din faza *B1* (pl. IX/1), pe vasele similare de stil ϵ din faza *B2* (pl. IV/4—5), precum și pe vasele bitronconice ξ de la *Podei* — *Tg. Ocna* (pl. III/11), și *Cucuteni*, sau formează zona de aspect liber pe vasele cu umărul proeminent, cu decor de aspect metopic din faza *B2* de la *Podei* — *Tg. Ocna* (pl. II/2—4; 13—14; IX/2)²³. Ca manieră de redare, pe aceleași forme ceramice și pe castroanele ϵ de la *Trebeș* — *Bacău* spiralele apar negative și diagonalele pozitive (pl. IV/2, 4)²⁴.

19 Săpături. M. Petrescu-Dimbovița la *Cucuteni*, publicat de A. Nițu, *AM*, 8, 1975, p. 38, fig. 33/2—3.

20 C. Matasă, *AM*, 2—3, 1964, fig. 24/1, 6; 25/2; 27/2; 29/1.

21 Șt. Cucos, *BMA*, 1, 1973, p. 63, fig. 107.

22 A. Nițu, Șt. Cucos, Dan Monah, *Mem. Antiq.*, 3, 1971, p. 11.

23 C. Matasă, *op. cit.*, fig. 21/5; 24/6; 26/1, 5.

24 Material inedit în muzeul din Bacău; săpături Dan Monah.

Decorul cu *spirale cu diagonale* documentat numai pe ceramica cucuteniană din Moldova și care lipsește în aspectul tripolian, determină prin dispariția diagonalei și contopirea volutelor spiralelor, motive anexe *cordiforme* redată pozitiv sau negativ pe vasele de la *Podet — Tg. Ocna* (pl. III/7, 11 ; II/14)²⁵. În aceeași așezare, dar și pe un vas bitronconic de la *Gura Văii — Gh. Gheorghiu-Dej*, motivele *cordiforme* din rolul motivelor anexe devin motive principale și refac seria cu diagonale, adică *motive cordiforme cu diagonale*²⁶, ca o variantă singulară.

Motivul principal și cel mai frecvent al vaselor bitronconice de stil *ε* din fazele *Cucuteni B1* și *B2* îl constituie cel al *spiralelor agățate*. Plasat de obicei în zona umărului și mai rar în zona gâtului (pl. I/3, 12 ; II/1 ; IV/1), decorul cu spirale agățate formează serii de aspect liber cu diferite variante. În această serie, spirala în *S* capătă uneori trăsături schematice. Astfel, dacă pe unele vase, spirala se prezintă în maniera motivului *spiralelor cu diagonale*, pe alte forme ceramice apare ca o bandă lată cu voluta schematică, disproporționată și uneori îndoită unghiular, ceea ce documentează unul din aspectele descompunerii manieriste a spiralei.

Un vas bitronconic de la *Ghelăiești* (pl. I/4) este decorat cu *spirale în S cu ochi de prindere circulară și punct central cu segmente liniare*, cu negru redus în pilnii. Decorul își are originea pe vasele decorate cu *spirale agățate cu ochi de prindere circular* și cu *arcuri negative* în pilnii (pl. I/10). Motivul spiralelor agățate cu ochi de prindere circular și negru redus în pilnii se repetă pe un alt vas similar de la *Ghelăiești* (pl. I/6). Pilniile au aspectul unor *perle mari* cu un capăt alungit și ascuțit, iar *ochiul de prindere* al spiralelor este decorat cu motivul *cruciform* liniar. Decorul cu *spirale agățate* prezintă seria de aspect liber, atît în faza *B1*, ca și în faza *B2*, cu motive geometrice anexe, dispuse în general simetric în pilniile superioare și inferioare ale spiralelor, precum și motive eterogene, de obicei *cruciforme* care decorează ochiul spiralelor agățate, pe vasele bitronconice (pl. I/4, 6) și capacele (pl. V/1), din faza *B1* și se păstrează în seria derivată a motivului *elipse cu tangente* decorînd elipsa (pl. XIII/4)²⁷, pe vasele bitronconice și pe castroane. În general seria motivelor anexe o constituie *arcurile negative* dispuse simetric în pilniile spiralelor. Excepție face vasul bitronconic de la *Valea Lupului* (pl. I/8)²⁸, pe care pilniile inferioare sînt decorate cu *perle foliacee* rezervate cu negru plin ca pe formele ceramice similare de stil *δ*²⁹, iar pilniile superioare cu *arcuri negative*. Un procedeu singular apare pe un vas bitronconic de la *Prigoreni Mici*. Pilniile spiralelor sînt decorate cu arcuri pozitive liniare care flanchează corpul spiralelor agățate cu ochi de prindere circular. Ochiul este decorat cu motive *cruciforme* (pl. XII/5).

25 C. Matasă, op. cit., fig. 11/1, 3 ; 14/5 ; 16/1 ; 21/4 ; 29/1.

26 A. Nițu, C. Buzdugan și C. Eminovici, *Carpica*, 4, 1971, p. 63.

27 O. Kandyba, op. cit., fig. 53.

28 M. Dinu, *Materiale*, 3, 1957, fig. 2/1.

29 Vl. Dumitrescu, *Dacia*, IX—X, 1945, pl. 15/10.

Motivele *cruciforme* decorează *ochiul* spiralelor pe vasele bitronconice B1 și B2 în grupa ε. În faza B1 această serie apare și pe vasele piriforme, ca la *Trebeș — Bacău*³⁰. Numai pe vasele bitronconice ξ de la *Valea Lupului* (pl. III/2)³¹ motivul *cruciform* decorează atât *ochiul* de prindere al spiralelor, cât și *perlele* negative din pîlniile superioare.

Decorul cu *spirale agățate cu ochi de prindere circular* cu sau fără punct central, pe vasele bitronconice ξ formează zona decorativă de pe gît, cu benzile pîlniilor și a *ochiului* de prindere umplute cu culoare roșie (pl. III/11), fie zona principală de pe umăr ca la *Podei — Tg. Ocna* (pl. III/7)³², sau la *Valea Lupului* (pl. III/2, 4—5)³³. Pe vasele bitronconice de la *Valea Lupului*, pe corpul spiralelor sînt introduse motive *serpentiforme* și *semilunare*, iar prin procedeul secționării orizontale a zonei decorative are loc dispariția treptată a spiralei și trecerea pe prim plan a motivelor anexe (pl. III/2—5)³⁴. Procedeul derivării și al dispariției motivelor spiralice va fi reluat pe vasele cu umărul proeminent și gura largă de la *Valea Lupului* (pl. VIII/1—3)³⁵, decorate cu *spirale agățate cu ochi de prindere* și motive *serpentiforme*, în seria decorativă de aspect metopic.

Pe vasele bitronconice ξ de la *Podei — Tg. Ocna*, motivele *serpentiforme* sînt înlocuite cu motive în zig-zag prescurtate³⁶. Motivele în zig-zag — W — de la *Podei — Tg. Ocna* (pl. V/3), cele în V — de la *Gura Văii — Gh. Gheorghiu-Dej*³⁷, sînt similare ca origine cu cele în N — de pe vasele cu umărul înalt și proeminent de la *Cucuteni* (pl. V/6)³⁸. De altfel, pe vasele bitronconice de la *Cucuteni* motivul în zig-zag apare integral, introdus pe corpul spiralelor agățate cu ochi de prindere circular, la fel cu motivele *serpentiforme* de la *Valea Lupului*³⁹. Decorul spiralic cu motive *serpentiforme* și în zig-zag, sau cu forme prescurtate ale acestora — W, V, N — și motivele *semilunare* de pe ceramica *Cucuteni* B2 de la *Frumușica* și *Trușești*⁴⁰, din grupa ξ, nu apare pe ceramica aspectului tripolian și nici pe cel galițian⁴¹.

Pe un vas bitronconic de la *Văleni — Piatra Neamț* (pl. IV/1), sînt trei zone decorative. Pe gură sînt *ghirlande* negative cu *perle circulare* în unghiurile inferioare, cruțate cu culoare neagră ca pe amforele

30 Vasul inedit — în muzeul din Bacău.

31 M. Dinu, AȘU — Iași, 1, 1955, 1—2, p. 68 și urm.; fig. 1/1.

32 C. Matasă, op. cit., fig. 27/4.

33 M. Dinu, op. cit., fig. 1/1—2; idem, SCIV, 5, 1954, 1—2, p. 247, fig. 8; A. Nițu, AM, 8, 1975, fig. 26/1—3.

34 Ibidem.

35 M. Dinu, SCIV, 6, 1955, 3—4, p. 703, fig. 14/1a—1b; A. Nițu, op. cit., fig. 22: 23/1; idem, Carpica, 1972, fig. 4; 5/3.

36 A. Nițu, C. Buzdugan și C. Eminovici, op. cit., p. 77.

37 Ibidem.

38 H. Schmidt, op. cit., pl. 20/5.

39 Ibidem, pl. 37/2; M. Dinu, AȘU — Iași, 1, 1955, 1—2, fig. 1/1—2; idem; SCIV, 5, 1954, 1—2, fig. 8; A. Nițu, op. cit., fig. 26/1—3.

40 C. Matasă, *Frumușica*, pl. 38/309 a; M. Petrescu-Dimbovița, SCIV, 5, 1954, 1—2, p. 16, fig. 9; idem, *Cucuteni*, București, 1966, fig. 18.

41 A. Nițu, AM, 8, 1975, passim; T. S. Passek, *La céramique tripolienne*, Moscova — Leningrad, 1935; idem, MIA, 10, 1949, fig. 67.

A-B de la Traian⁴². Pe umăr sînt două zone decorative suprapuse, una superioară îngustă, decorată cu *spirale agățate cu ochi de prindere opac*, cu triunghiuri în pilniile superioare și *perle circulare negative* în cele inferioare. Zona principală a umărului este decorată cu *spirale agățate cu ochi de prindere hașurat textil*. În fapt, decorul prezintă o formă derivată de aspect liber. Prin secționarea orizontală a zonei decorative, spiralele au o buclă secționată și se păstrează grupele de volute cu ochi de prindere și *diagonale decorate liniar*. Motivul indică clar derivația *elipselor cu tangente din spirale cu ochi de prindere*⁴³.

O altă serie decorativă de aspect liber a grupelor stilistice ε și ξ din fazele Cucuteni B1 și B2 o constituie motivul cu *spirale agățate cu ochi de prindere opac, lenticular sau circular*⁴⁴. Pe vasele bitronconice din faza B1 motivul *spiralelor agățate cu ochi de prindere opac* prezintă spirala negativă în bandă lată cu voluta unghiulară simplificată și pilniile hașurate (pl. I/11)⁴⁵, sau spirala negativă în S cu voluta răsucită și arcuri negative în pilniile inferioare și superioare ca pe amforele de la Șipeniț (pl. XIII/1—2; XIV/1)⁴⁶. Seria spiralei cu ochi de prindere opac este documentată și pe ceramica aspectului tripolian (pl. XIV/8, 11, 13, 17)⁴⁷.

Spirala cu ochi de prindere opac și tratată în manieră pozitivă, din benzi liniare, pe gîtul amforelor de la Șipeniț (pl. XIV/1, 5)⁴⁸, pe un vas bitronconic de la Văleni — Piatra Neamț (pl. I/5) și în faza Cucuteni B2 la Frumușica⁴⁹ constituie în general zona decorativă secundară.

Seria decorului cu *spirale agățate cu ochi de prindere opac* formează zona decorativă pe gîtul vaselor bitronconice cu gura în pilnie, decorate în stil ε (pl. I/5; XIV/1, 5), sau pe gîtul și umărul acestora atît în faza B1 ca și în faza B2 (pl. I/11—12; II/1; III/6; IV/3), pe cele tripoliene (pl. XIV/8, 11, 13, 17)⁵⁰, și cele de la Șipeniț (pl. XIII/1—2; XIV/1, 12; XII/3)⁵¹. Motivul trece în aspectul liber al vaselor cu umărul proeminent și gura largă din ambele grupe ε și ξ (pl. II/3, 6, 8, 13—14; III/3; IV/5; X/4). În decorul de aspect liber, pe vasele de același fel tripoliene, decorul cu *spirale agățate cu ochi de prindere opac, lenticular*, formează variante (pl. XIV/12)⁵². Spirala în S dispusă vertical, cu ochiul de prindere lenticular care întretaie volutele și cu *perle foliacee* în pilniile etajate, amplifică imaginea zonei decorative dînd falsul aspect al unor zone suprapuse decorate cu spirale. Seria este derivată de pe vasele bitronconice cucuteniene cu spirale negative

42 Vl. Dumitrescu, *Dacia*, IX—X, 1945, pl. 12/1.

43 A. Nițu, *SCS — Iași*, 6, 1955, 1—2, p. 15; O. Kandyba, *op. cit.*, p. 35—40.

44 A. Nițu, *AM*, 8, 1975, p. 18.

45 H. Dumitrescu, *SCIV*, 1, 1950, 2, fig. 12/1.

46 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 47, 59, 60—62, 66, 67—69.

47 T. S. Passek, *La céramique tripolienne*, Moscova — Leningrad, 1935, pl. 20/8; 28/1, 5, 7.

48 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 63—65; 67—68, 71, 73.

49 C. Matasă, *op. cit.*, pl. 11/50.

50 T. S. Passek, *op. cit.*, pl. 20/8; 28/1, 5, 7.

51 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 57, 60—62, 66—69.

52 T. S. Passek, *op. cit.*, pl. 21/2.

agățate și ochi de prindere lenticular, ca pe vasul de la *Prigoreni Mici* (pl. IV/3)⁵³. Aceasta prezintă însă un alt aspect derivat apărut prin dispariția unei pîlnii a spiralelor ceea ce a dus la două lentile alăturate⁵⁴, procedeu întâlnit pe vasele bitronconice tripoliene de la *Staraja Buda* (pl. XIV/8)⁵⁵.

Ambele maniere ale motivului cu *spirale agățate cu ochi de prindere opac* trec din decorul de aspect liber în cel metopic al vaselor cu umărul înalt și gura largă (pl. II/1—4; V/5—6; VII/5), al cupelor (pl. VI), sau este proiectat pe străchinile și castroanele ε (pl. XI/2—6)⁵⁶ și ξ (pl. XI/7—9)⁵⁷. Și în aspectul metopic, ca și pe alte forme ceramice (pl. IV/7), decorul cu *spirale agățate cu ochi de prindere opac* are tot caracterul unui decor liber, cu rol de motiv anex și nu principal.

În seria decorului de aspect liber cu *spirale în S agățate* apare o variantă cu *ochi de prindere ajurați*⁵⁸ realizat pe amforele ε de la *Șipeniț*⁵⁹, transpus pe vasele piriforme cucuteniene (pl. XII/1—2) și pe amforele și vasele piriforme tripoliene (pl. XIV/15)⁶⁰. Această serie determină pe vasele piriforme ε din faza *Cucuteni B1*, motivul cu *spirale îmbucate* (conjugate)⁶¹ și cu *ochi de prindere ajurați* izolați (pl. XII/1), în care se păstrează pîlنیile spiralelor decorate cu benzi liniare. Pe ceramica ξ simplificarea motivului duce la dispariția spiralei, prin suprimarea pîlنیilor, iar *ochii de prindere ajurați* sub forma unor cercuri alternează cu alte motive ca pe vasul bitronconic cu decor zoomorf de la *Trușești*⁶². Suprimarea ochilor de prindere duce la motivul spiralelor îmbucate documentat pe amforele ε de la *Șipeniț* (pl. XII/4)⁶³, pe vasele cu umărul pronunțat de la *Cucuteni* (pl. II/10)⁶⁴, pe vasele bitronconice cu gura în pîlnie și vasele cu umărul înalt și gura largă de la *Podei — Tg. Ocna* (pl. II/5)⁶⁵ și vasele bitronconice mici de la *Trebeș — Bacău*. Transpus în aspectul tripolian pe vasele bitronconice, decorul cu *spirale îmbucate* formează zona decorativă principală. Spirala are voluta plată (pl. XIV/14), ascuțită și răsucită (pl. XIV/16), sau rotunjită. În ultimul caz, volutele îmbucate sînt legate și prin benzi liniare cu puncte la capete (pl. XIV/10)⁶⁶. Acest procedeu arată seria derivată din motivul *spiralelor agățate cu ochi de prindere ajurați* de pe amforele de la *Șipeniț*⁶⁷. Secționarea ochilor de prindere și depla-

53 N. Berlescu, SCȘ—Iasi, 6, 1955, 3—4, p. 159, fig. 5.

54 A. Nițu, *Danubius*, 6—7, 1972—1973, p. 18.

55 T. S. Passek, *op. cit.*, pl. 20/8.

56 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 105—112, 114—120.

57 H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 14/6.

58 A. Nițu, *AM*, 8, 1975, p. 18.

59 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 65.

60 T. S. Passek, *op. cit.*, pl. 22.

61 A. Nițu, *AM*, 8, 1975, p. 31; A. Nițu, și C. Buzdugan, *Carpica*, 4, 1971, p. 103.

62 M. Petrescu-Dîmbovița, *SCIV*, 5, 1954, 1—2, p. 16, fig. 9.

63 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 52.

64 H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 17/7.

65 C. Matasă, *AM*, 2—3, 1964, fig. 22/2; 26/3.

66 T. S. Passek, *op. cit.*, pl. 21/5—6.

67 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 77.

sarea lor în volutele spiralelor generează punctele prinse cu benzi liniare, sau numai benzi liniare oblice (pl. XIV/6), sau numai benzi liniare simple în interiorul buclei volutelor îmbucate (pl. XIII/14)⁶¹.

Seriile decorative de aspect liber ornamează și străchinile și castroanele din fazele *Cucuteni B1* și *B2* cu motive spiralice proiectate pe forma circulară a acestora. Pe străchinile ε motivul *spiralelor agățate* fie că este proiectat circular ca în decorul vaselor bitronconice (pl. XI/2)⁶⁸ și tratat în aceeași manieră a spiralelor negative cu benzi liniare în pilnii, fie că generează motivul *spiralelor conjugate* ca pe străchinile de la *Ghelăiești* și *Viișoara* — *Tg. Ocna* din faza *Cucuteni B1*⁷⁰, sau *spirala continuă* pe strachina de la *Drăgușeni* — *Fălticeni*⁷¹ și seria motivului în *virtej* pe străchinile ε de la *Șipeniț* (pl. XI/3—6)⁷² și pe cele tripoliene⁷³. De fapt motivul în *virtej* pe străchinile ε constituie o adaptare a spiralelor agățate în care suprimarea ochiului de prindere și contopirea volutelor dau aspectul *spiralelor îmbucate* negative, flancate de benzile liniare și motivele anexe din pilnii (pl. XI/3—6). Pe banda spiralelor cu volutele contopite sînt trasate benzi serpentiforme cu sau fără puncte la capete (pl. XI/4). Pilniile sînt simetric decorate cu arcuri (pl. XI/3—5). Derivația din *spirale agățate cu ochi de prindere* este asigurată prin prezența ochiului de prindere rămas izolat (pl. XI/6). Pe străchinile de la *Frumușica* (pl. X/3, 5) spirala în *S* negativă sau pozitivă este proiectată radiar, cu ochi de prindere circular.

Pe castroanele ξ decorul cu *spirale agățate cu ochi de prindere* este dispus în interior, în zone radiare, ca la *Cucuteni* (pl. XI/1)⁷⁴, sau la exterior ca la *Podei* — *Tg. Ocna* (pl. XI/8) și *Valea Lupului* (pl. XI/7, 9)⁷⁵. Zonele decorate cu motive spiralice sînt flancate de benzi umplute cu roșu și bordate cu culoare neagră (pl. XI/7), sau de arcade liniare roșii în pilniile superioare ca pe vasul de la *Podei* — *Tg. Ocna* (pl. XI/8). De altfel, acesta prezintă motivul clasic al spiralelor în *S* negativă, ca pe vasele bitronconice.

Pe castronul de la *Cucuteni*, motivul redă spirale negative cu voluta unghiulară, cu ochiul de prindere circular umplut cu culoare roșie ca și benzile de la limitele zonelor radiare, iar pilniile rezervă, prin benzi negre, triunghiuri negative. Castroanele de la *Valea Lupului* au la exterior una sau două zone decorate cu spirale pozitive cu ochi de prindere circular umplut cu culoare roșie (pl. XI/7), sau opac (pl. XI/9), iar pilniile sînt decorate fie cu benzi liniare, fie cu benzi liniare și arcuri negative. Pe corpul spiralelor apar motive secundare *serpenti-*

68 T. S. Passek, *op. cit.*, pl. 21/9—10.

69 R. Vulpe, *Dacia*, 7—8, 1941, p. 41, fig. 25.

70 A. Nițu, St. Cucos, Dan Monah, *op. cit.*, fig. 16/1; A. Nițu, și C. Buzăgan, *op. cit.*, p. 103.

71 Vl. Dumitrescu, *Dacia*, 3—4, 1933, p. 133, fig. 16.

72 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 105—110, 111—112, 114—116, 117—120.

73 T. S. Passek, *op. cit.*, pl. 7/1—3; 32/1—2, 4—13.

74 H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 14/6.

75 C. Matasă, *op. cit.*, fig. 21/2; M. Dinu, *SCIV*, 5, 1954, 1—2, p. 247, fig. 9.

forme la fel ca în decorul vaselor bitronconice din aceeași așezare (pl. III/2, 4—5)⁷⁶.

Așa cum am mai arătat, pe străchinile ξ de la *Podei* — *Tg. Ocna* și *Gura Văii* — *Gh. Gheorghiu-Dej* motivele spiralice sînt înlocuite de motive anexe, devenite principale, ca motivul *cordiform* în diferite variante. Acesta apare fie independent în interiorul străchinilor cu decor geometric ca la *Podei* — *Tg. Ocna*⁷⁷, fie în aspectul decorului liber — *motive cordiforme cu diagonale* — pe vasele bitronconice sau pe vasele tronconice cu gura largă de la *Podei* și *Gura Văii* — *Gh. Gheorghiu-Dej*⁷⁸.

O serie decorativă de aspect liber, mai puțin documentată, o constituie decorul cu spirale în *S* izolate, tratate pozitiv ca pe un vas bitronconic de la *Ghelăiești*⁷⁹, sau negativ ca la *Podei* — *Tg. Ocna*⁸⁰. Aceasta apare izolată ca și motivele cordiforme pe ceramica ϵ și ξ de la *Podei* — *Tg. Ocna*⁸¹.

Decorul de aspect liber continuă cu seriile ornamentale ale motivului *elipselor sau cercurilor cu tangente*, cunoscut din faza *Cucuteni A—B*⁸², dar frecvent în diferite variante pe ceramica grupelor stilistice din faza *B* și derivat din motivul *spiralelor agățate cu ochi de prindere circular*. Seriile decorative ale motivului *elipse cu tangente* comportă aceeași dispoziție ca a motivelor spiralice originare, aceeași rigurozitate a derivării și o variație dată de regulile stilistice ale decorului cucutenian.

Aspectul metopic al decorului fazei *Cucuteni B* derivat din motivul elipselor cu tangente prin procedeul general al secționării orizontale a zonei decorative, comportă două serii limitate la — *metope separate prin benzi liniare verticale* și *metope separate prin spații intermetopice*. Aceste forme sînt deopotrivă întîlnite în grupele ϵ și ξ ale fazei *Cucuteni B*⁸³. În grupa ξ apare și o altă serie cu *metope suprapuse* sau etajate în cadrul căreia se mențin cele două variante de separare — cu benzi liniare sau spații intermetopice — ultima fiind mai frecventă în decorul vaselor cu gura largă și umărul proeminent la *Podei* — *Tg. Ocna* și *Valea Lupului* (pl. VII/5; VIII/1—5; IX/2)⁸⁴.

Seria metopelor separate prin benzi liniare verticale, prezintă pe vasele piriforme și bitronconice de la *Șipeniț* continuă pe vasele cu gîtul înalt, gura largă și umărul pronunțat și pe cupe⁸⁵. Aceste serii

76 *Ibidem*.

77 C. Matasă, *op. cit.*, fig. 11/1; 14/5; 16/1; 27/2, 4; 29/1.

78 A. Nițu, C. Buzdugan și C. Eminovici, *op. cit.*, p. 63.

79 A. Nițu, St. Cucos, Dan Monah, *op. cit.*, p. 48, fig. 20/4.

80 C. Matasă, *op. cit.*, fig. 18/3.

81 *Ibidem*, fig. 11/1; 14/5; 16/1; 27/2; 29/1.

82 Vl. Dumitrescu, *Dacia*, IX—X, 1945, pl. 7/3—4; 11/1—2; 12/16.

83 H. Schmidt, *op. cit.*, p. 15.

84 C. Matasă, *AM*, 2—3, 1964, fig. 17; M. Dinu, *SCIV*, 6, 1955, 3—4, p. 703, fig. 14.2; A. Nițu, *op. cit.*, p. 38, fig. 22; 23/1.

85 A. Nițu, *op. cit.*, p. 24.

decorative sînt mai puţin frecvente în decorul vaselor bitronconice cucuteniene, pe care se menţin atît în faza B1, ca şi în faza B2, aspectul metopic cu *ellipse* ca pe gîtul vasului bitronconic de la *Valea Lupului*⁸⁶, sau metope decorate cu motivul benzilor liniare în X separate de spaţiul *eliptic* din jurul torţilor. Seriile decorative metopice sînt bine reprezentate pe vasele cu gura largă şi umărul proeminent şi pe cupe, iar aceste forme ceramice prezintă în ambele faze — *Cucuteni B1* şi *B2* —, modalităţile introducerii decorului spiralic.

Pe cupele ϵ din faza B1 decorul spiralic este introdus din aspectul decorativ liber, în diferite variante, dar în general cunoaşte seria *spiralelor agăţate cu ochi de prindere opaci* atît în tehnica pozitivă ca şi în cea negativă.

Pe o cupă de la *Ghelăieşti* (pl. VI/1), decorul pozitiv cu spirale liniare, agăţate cu ochi de prindere opaci, formează o bandă care decorează cîmpul metopelor şi intersectează benzile verticale de separare a acestora. Motivul spiralic păstrează dispoziţia de pe gîtul vaselor bitronconice cu gura în pilnie şi torţi masive pe curbura maximă din aspectul decorativ liber de stil ϵ . Introducerea decorului spiralic în cîmpul metopelor a determinat eliminarea *arcurilor* negative caracteristice decorului metopic al cupelor⁸⁷. Într-un alt caz, decorul spiralic se reduce la cîmpul metopelor şi înlocuieşte arcurile negative ca pe cupa de la *Drăguşeni—Fălticeni* (pl. VI/4)⁸⁸, sau comportă dispoziţia arcurilor eliminate ca pe o cupă de la *Cucuteni* (pl. VI/3)⁸⁹. Aceeaşi dispoziţie o are decorul spiralic pe cupele fazei B2 cu metope separate prin benzi liniare. Astfel, o cupă de la *Frumuşica* (pl. VI/5)⁹⁰ are metopele decorate la bază cu spirale în S negative, agăţate cu ochi de prindere opac şi pilniile decorate cu benzi liniare, iar pe o cupă de la *Gura Văii — Gh. Gheorghiu-Dej*⁹¹, spirale reduse la o simplă linie ca pe cupa de la *Drăguşeni — Fălticeni*, decorează metopele în partea superioară. Decorul apare identic pe cupele aspectului tripolian⁹². Pe un pahar de la *Trebeş — Bacău* (pl. VI/2), spiralele agăţate cu ochi de prindere opaci, au luat dispoziţia diagonalelor metopelor care păstrează caracterul general cu arcuri negative ca pe vasele de la *Şipeni*⁹³.

Decorul spiralic este introdus pe cupele ϵ din faza B1 şi în aspectul cu metope separate de spaţii intermetopice. Astfel, decorul spiralic este introdus simultan în metope şi spaţiile intermetopice (pl. VII/1), sau numai în spaţiile intermetopice (pl. VI/6). O cupă de la *Văleni — Piatra Neamţ* (pl. VII/1), prezintă decorul cu *spirale îmbucate cu volutele contopite*, derivate din motivul spiralelor agăţate de pe

86 M. Dinu, *Materiale*, 3, 1957, fig. 2/1.

87 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 91—104.

88 Vl. Dumitrescu, *Dacia*, 3—4, 1933, fig. 8.

89 A. Niţu, *op. cit.*, p. 26, fig. 32/11.

90 C. Matasă, *Frumuşica*, pl. 38/302.

91 A. Niţu, C. Buzdugan şi C. Eminovici, *op. cit.*, p. 61, fig. 23/2.

92 V. I. Markevici, *Pamiatniki epoch neolita i eneolita*, Chişinău, 1973, p. 97—98, fig. 26/1.

93 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 91—99.

vasele bitronconice și vasele piriforme. Spiralele au aspectul unei benzi negative cu arcade opuse și pîlniile hașurate ca pe ceramica fazei *Cucuteni A—B*⁹⁴. Banda cu spirale îmbrucate este dispusă vertical în spațiile intermetopice și orizontal în metope, ceea ce a determinat dispariția arcurilor negative.

Seria cupelor ϵ cu decor spiralic în spațiile intermetopice prezintă decorul cu *spirale negative cu ochi de prindere opac* și pîlniile libere, nedecorate, ca pe cupa de la *Cucuteni* (pl. VI/6)⁹⁵, sau cu pîlniile hașurate ca la *Văleni — Piatra Neamț* (pl. VI/7). Procedul apare și în faza *Cucuteni B2* pe o cupă de la *Frumușica* (pl. VII/3)⁹⁶. Spațiul intermetopic flancat de benzile liniare verticale este umplut cu culoare neagră prin care sînt rezervate *spirale agățate cu ochi de prindere opac* sub forma unor benzi oblice stilizate și cu capetele acroșate. Motivul apare identic, ca zonă secundară, pe gitul vaselor bitronconice de la *Podei — Tg. Ocna* (pl. I/12). Atît pe ceramica ϵ din faza B1 ca și pe ceramica ϵ și ξ din faza B2, decorul spiralic din spațiile intermetopice și din metope este transpus din decorul vaselor bitronconice și a vaselor cu gitul înalt, gura largă și umărul pronunțat cu una sau două zone de aspect liber (pl. I ; III/1—2, 4, 7—11 ; IX/1).

O altă serie o constituie decorul de aspect liber dispus la baza metopelor. Pe o cupă de la *Văleni — Piatra Neamț* (pl. VII/2), la baza metopelor s-au rezervat *spirale cu una din volute sectionate*, alternativ sus și jos, alăturate diagonalei decorate cu benzi liniare, iar pîlniile sînt decorate simetric cu *perle foliacee*. Motivul apare identic pe o cupă de la *Ghelăiești*⁹⁷ avîndu-și originea în decorul liber cu *spirale cu diagonale*. Decorul sectionat de limitele zonei decorative este introdus și în metope (pl. VI/7).

Seriile decorului spiralic de aspect liber introduse în aspectul metopic apar îndeosebi pe vasele cu umărul pronunțat și gura largă, prin aceleași procedee ale transpunerii motivelor spiralice de pe vasele bitronconice cu gura în pîlnie cu decor geometric liber.

Vasele cu umărul pronunțat din faza *Cucuteni B2* prezintă de obicei aspectul metopic cu metope suprapuse sau etajate, fie în zona gitului (pl. IX/2), ceea ce a permis introducerea decorului spiralic de aspect liber în zona umărului, fie pe gît și umăr ca pe vasele de la *Cucuteni* și *Valea Lupului* (pl. V/6 ; VII/5 ; VIII/1—5)⁹⁸.

Decorul spiralic introdus în cadrul metopic prezintă îndeosebi seria motivului cu *spirale agățate* dispuse în metopele superioare de pe gît, ca la *Valea Lupului* (pl. VII/5)⁹⁹, sau în metopele inferioare (pl. VIII/4) și alternativ în cele superioare și inferioare (pl. VIII/5), ca la *Cucu-*

94 Vl. Dumitrescu, *Dacia*, IX—X, 1945, pl. 16/1.

95 Vl. Dumitrescu, *Arta Preistorică în România*, București, 1974, p. 145, fig. 152.

96 C. Matasă, *op. cit.*, pl. 40/308.

97 A. Nițu, *op. cit.*, p. 26, fig. 9/11.

98 H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 20/5 ; M. Dinu, *SCIV*, 6, 1955, 3—4, p. 703, fig. 14/2 ;

A. Nițu, *op. cit.*, p. 38, fig. 22 ; 23/1.

99 M. Dinu, *AȘU — Iași*, 1, 1955, 1—2, p. 69, fig. 2/2 ; A. Nițu, *op. cit.*, fig. 33/4.

*teni*¹⁰⁰. Acestea prezintă spirala pozitivă din benzi liniare cu ochi de prindere opaci, iar pîlîiile sînt decorate cu motive anexe ca benzile serpentiforme pe vasele de la *Valea Lupului* (pl. VII/5), sau semilunare pe cele de la *Cucuteni* (pl. VIII/4). Simplificarea motivului cu spirale agățate cu ochi de prindere opaci formează în metopele superioare, pe gîtul vaselor de la *Cucuteni* (pl. VIII/5) și *Podet* — *Tg. Ocna* (pl. X/1—2), benzi unghiulare cu ochi de prindere la capete, avînd aspectul unor ghirlande¹⁰¹. Decorul este preluat din aspectul decorativ liber al vaselor bitronconice cu decor de stil ϵ .

Seria spiralelor în *S* negative și cu ochi de prindere opaci sau circulari este documentată pe vasele de la *Cucuteni* (pl. V/6) și *Valea Lupului* (pl. VIII/1—2)¹⁰². Preluat din decorul de aspect liber al vaselor bitronconice și vaselor cu umărul pronunțat ϵ și ξ , motivul cu *spirale agățate* apare fie numai în metopele de pe umăr, cele superioare rămî-nînd libere (pl. V/6), ca în decorul vaselor cu motive spiralice libere în zona umărului pe ceramica de la *Podet* — *Tg. Ocna*, fie metopele de pe umăr, după același procedeu și spațiile intermetopice pe vasele de la *Valea Lupului* (pl. VIII/1—2)¹⁰³. Transpunerea decorului spiralic în cadrul metopic, sau în spațiul intermetopic, comportă identitate cu cel de pe vasele bitronconice și vasele cu umărul pronunțat cu decor liber și în ceea ce privește factura motivelor de umplutură sau anexe. Astfel, pîlîiile spiralelor sînt decorate cu benzi liniare și arcuiri negative (pl. V/6 ; VIII/1—2), sau cu benzi serpentiforme, semilunare și în zig-zag. Motivele anexe respectă aceleași reguli ca în decorul de aspect liber.

O excepție în introducerea decorului cu *spirale negative agățate* apare pe un vas de la *Podet* — *Tg. Ocna* (pl. IX/2). Spiralele agățate sînt rezervate prin culoare neagră în benzile verticale ale limitelor spațiului intermetopic, precum și în benzile care separă metopele suprapuse. Pe umăr este dispus motivul liber cu *spirale cu diagonale*. Un caz singular al introducerii seriei decorative cu *spirale cu diagonală* în cadrul metopic, apare pe un vas mic cu umărul pronunțat și decor în stil ξ de la *Costișa* — *Fălticeni* (pl. V/4)¹⁰⁴. Metopele superioare de pe gît sînt nedecorate, iar metopele inferioare sînt ornamentate cu *spirale cu diagonale*. Procedul apare identic pe vasele cu decor liber de la *Podet* — *Tg. Ocna* și *Cucuteni*¹⁰⁵, iar prezența vasului de la *Costișa* — *Fălticeni* arată clar filiația decorului.

Originea comună a decorului spiralic din aspectul metopic exemplificat, cu decorul spiralic de aspect liber certifică unitatea fundamentală a decorului ceramicii *Cucuteni B* în cadrul grupelor stilistice și ξ , precum și acțiunea acelorași reguli de derivație în ambele subfaze

100 A. Nițu, *op. cit.*, fig. 33/2—3.

101 *Ibidem*, fig. 33/2 ; H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 21/14 ; C. Matasă, *AM*, 2—3, 1964, fig. 17/2, 5, 7—8.

102 H. Schmidt, *op. cit.*, pl. 20/5 ; M. Dinu, *SCIV*, 6, 1955, 3—4, p. 703, fig. 14/2 ; A. Nițu, *op. cit.*, p. 38, fig. 22 ; 23/1.

103 *Ibidem*.

104 A. Nițu, *op. cit.*, p. 39, fig. 31/9.

105 C. Matasă, *op. cit.*, fig. 12/1 ; 18/7.

B1 și B2. Ca urmare, decorul de aspect metopic dirijat de aceeași regulă a secționării orizontale a benzii decorative, determină dispariția decorului spiralic și înlocuirea lui cu motivele anexe de caracter geometric. Astfel, pe vasele cu decor metopic, secționarea orizontală a zonei decorative duce la păstrarea motivelor din pîlniile spiralelor dispărute (pl. X/1—2) geometrînd decorul din metope, iar simplificarea motivelor în spațiile intermetopice determină benzi în zig-zag, oblice sau serpentiforme ca la *Podei* — *Tg. Ocna* (pl. X/1—2), *Cucuteni* (pl. VIII/4) și *Valea Lupului*¹⁰⁶.

Prin dispariția *spiralelor liniare cu ochi de prindere opaci* pe vasele de la *Podei* — *Tg. Ocna* motivul se reduce la *perle circulare* izolate în colțurile superioare ale metopelor (pl. X/1—2)¹⁰⁷. La *Cucuteni* procedeul apare inversat. Au dispărut ochii de prindere ai spiralelor, iar corpul liniar al acestora formează arcade în partea superioară a metopelor¹⁰⁸. Același rol de motiv principal îl capătă și benzile serpentiforme sau motivul în zig-zag. Aceste serii derivate și trecerea motivelor anexe în motive principale se repetă în decorul metopic cu elipse determinînd aceleași variații ale decorului cucutenian și simplificarea lui în faza finală.

Din analiza decorului spiralic al fazei *Cucuteni B* desprindem ca manifestare tehnică tendința de etalare a motivului principal în suprafața decorată și reducerea seriilor decorative la un număr restrîns de motive de bază. Astfel în decorul spiralic de aspect liber seriile decorative se rezumă la următoarele motive de bază :

1. *Spirale în S culcat cu diagonale* în decorul vaselor bitronconice cu gura în pîlnie și a vaselor tronconice și bitronconice cu gura largă și umărul pronunțat de stil ξ și ε (pl. I/1, 3, 5, 7 ; II/2—4, 13—14 ; III/11 ; IV/3—5 ; IX/1).

2. *Spirale în S negative cu ochi de prindere circular și punct central*, cu sau fără motive *cruciforme*, formează decorul vaselor bitronconice și capacelor din faza B1, a vaselor bitronconice, vaselor cu umărul pronunțat și a străchinilor ξ din faza B2 (pl. I/2, 4, 6, 8—10 ; II/7 ; III/2, 4, 5, 7, 9, 11 ; V/1 ; XI/1 ; XIV/15).

3. *Spirale negative cu ochi de prindere opaci* pe vasele bitronconice ε din faza B1 și B2 (pl. I/11—12), pe vasele bitronconice și străchinile ξ (pl. III/1 ; XI/8—9), dar și pe vasele cu umărul pronunțat și gura largă cu decor de stil ε.

4. *Spirala negativă cu ochi de prindere ajurat* pe umărul vaselor piriforme din faza B1 (pl. XII/1—2), precum și pe vasele bitronconice și cele piriforme din aspectul tripolian.

106 C. Matasă, *op. cit.*, fig. 17/6, 6 ; A. Nițu, *op. cit.*, fig. 33/3 ; M. Dinu, *Materiale*, 3, 1957, fig. 2/2.

107 C. Matasă, *op. cit.*, fig. 17.

108 A. Nițu, *A.M.*, 1975, *passim*

5. *Spirale pozitive liniare agățate cu ochi de prindere circulari sau lenticulari opaci.* Această serie formează constant decorul zonei secundare pe gîtul vaselor bitronconice cu gura în pilnie (pl. I/5 ; XIV/5), sau vasele tronconice și bitronconice cu umărul pronunțat (pl. X/4) din faza B1 și faza B2 (pl. II/9, 12).

6. *Spirale negative agățate cu ochi de prindere hașurat, cu una din volute secționate,* pe vasele bitronconice din faza B1 (pl. IV/1).

7. *Spirale îmbucate (conjugate)* în decorul vaselor bitronconice ϵ și ξ , pe vasele piriforme și străchinile ϵ și pe vasele cu umărul pronunțat cu decor ϵ din faza B2 (pl. II/5, 10 ; XI/3—6).

8. *Spirala continuă* în decorul vaselor bitronconice ϵ (pl. XIV/2—4).

9. *Spirale în S izolate* (pl. VII/4).

Aceleași serii decorative ale spiralei sînt introduse în aspectul metopic atît în interiorul metopelor, cît și în spațiile intermetopice, iar în unele cazuri decorul spiralic formează zona de aspect liber la baza metopelor.

Seriile decorative menționate mai sus, manifestă constant o anumită asociere ceea ce arată atît o regulă a dispunerii lor în tectonica decorului, cît și o rigurozitate impusă probabil de o anumită semnificație. Astfel, motivul cu *spirale în S cu diagonale* apare ca un decor singular, principal (pl. I/7 ; II/2), sau este asociat cu motive secundare — *spirale agățate cu ochi de prindere circular* (pl. I/3 ; III/11), sau *lenticulari* (pl. I/5) și *circulari opaci* (pl. II/1, 3, 13—14). În același timp, așa cum arătam, această serie are și un caracter zonal fiind prezentă numai în zona subcarpatică a Moldovei.

Motivul cu *spirale agățate cu ochi de prindere circular și punct central* apare asociat numai cu motive cordiforme (pl. III/7), sau ca serie decorativă unică (pl. I/2, 4 ; III/2, 4), iar pe vasele bitronconice de la *Podci — Tg. Ocna* se repetă și ca motiv secundar (pl. III/9).

Decorul cu *spirale negative cu ochi de prindere opaci* apare ca motiv principal singular (pl. I/11 ; II/6, 8—9 ; VI/5—7), sau se repetă în zona secundară de pe gît (pl. I/12), fiind asociat cu motivul *spiralelor cu diagonale* (pl. II/1, 3, 13—14).

Motivul cu *spirale pozitive cu ochi de prindere circular sau lenticular* formează totdeauna zona decorativă secundară, fiind asociat cu motivul principal al *spiralelor cu diagonale* (pl. I/5). Pe ceramica de la *Șipeniș* este asociat cu motivul principal al *spiralelor negative cu ochi de prindere opaci* (pl. XIV/5), și identic pe ceramica *Cucuteni B* din *Fodișul Sucevii* ceea ce îi conferă un caracter zonal. Această serie decorativă apare singulară numai în decorul de aspect metopic (pl. VI/1-4).

O serie care nu apare asociată cu celelalte, ci formează totdeauna motivul principal pe vasele bitronconice și pe cele piriforme o constituie motivul cu *spirale cu ochi de prindere ajurați* (pl. XII/1—2). Într-un singur caz, pe o formă ceramică combinată — un vas piriform cu mici cupe pe gură — este asociat cu *spirale cu ochi de prindere opaci* (pl. V/2), dispus pe cupe.

Motivul cu spirala continuă prezent pe vasele bitronconice de la Șipeniț (pl. XIV/3—4), este asociat cu decorul zoomorf, sau geometric și care este introdus atît în metope ca și în spațiile intermetopice (pl. VII/1).

Studierea ceramicii bandate a determinat diferite interpretări relativ la aspectele stilistice ale decorului spiralic. În paralel s-au emis diferite ipoteze cu privire la originea și căile de difuziune a spiralei¹⁰⁹. În foarte puține cazuri s-a avut în vedere semnificația decorului spiralic, funcția sa de reprezentare. Nu este cazul să discutăm cum, cînd și pe ce căi a apărut și s-a difuzat decorul spiralic. Ceea ce interesează aici, avînd în vedere limitarea seriilor decorative ale spiralei și rigurozitatea asocierii lor, este semnificația sa simbolică ca atare.

Intrebarea, care s-a pus, este dacă spirala a avut sau nu o semnificație și dacă da, ce trebuie văzut în aceasta ca simbol figurativ. De aici s-a ajuns logic la căutarea originii spiralei, nu ca loc determinant, în Europa centrală sau în Orient, și ca proces în sine. Pe această bază s-au formulat și puținele ipoteze relativ la funcția simbolică a decorului ceramicii. Această problemă a constituit obiectul studiului spiralei în decorul ceramicii bandate și s-au emis opinii relativ la necesitatea studierii semnificației simbolice, dar au fost și poziții opuse.

J. Boehlau, într-un studiu dedicat spiralei în decorul ceramicii bandate, a formulat ipoteza apariției acesteia pe calea transpunerii ornamentației geometrice într-un decor vegetal. În acest fel ajunge și la terminologia prin care spirala este considerată și definită ca reprezentînd *lujeri vegetali*¹¹⁰. Apariția și dezvoltarea decorului spiralic pe calea imitativă a naturii vegetale a căpătat în diferite culturi grade diferite de abstractizare¹¹¹.

Reluînd doar ideea imitării fenomenelor naturii și ilustrarea simbolică a acestora în decorul spiralic, V. A. Rîbakov a încercat chiar o analiză detaliată a reprezentărilor simbolice în decorul ceramicii complexului cultural *Cucuteni — Tripolie*¹¹². Atribuind decorului spiralic un rol cosmogonic și paralelizînd semnificația acestuia cu mitologia slavă, fără a putea fi pe deplin argumentat, reliefează totuși în esență, caracterul agrar al funcției simbolice a spiralei.

O încercare mai recentă de a conferi o funcție simbolică decorului spiralic, datorată lui B. Soudsky și I. Pavlu¹¹³, formulează ipoteza după care decorul geometric și spiralic ar reflecta diferite nivele de abstractizare a diferitelor fenomene sociale. Astfel, spirala și decorul spiralic sînt considerate drept simboluri masculine, iar motivele cruciforme și cele anexe ca simboluri reprezentative ale feminității și copilăriei¹¹⁴. Și tot acestea, capătă în diverse poziții a dispunerii lor pe vase, rolul de

109 J. Boehlau, *op. cit.*, p. 54 și urm.

110 *Ibidem*.

111 V. A. Rîbakov, *SA*, 1965, 1—2, p. 24 și urm.

112 B. Soudsky — I. Pavlu, *PA*, 57, 1966, 1, p. 91 și urm.

113 *Ibidem*, p. 121, 123.

reprezentare simbolică a organizării gentile, putînd fi interpretate în totalitatea lor, în unele stadii, drept pictograme sau ideograme cu un sens de înregistrare și nu de comunicare¹¹⁴.

Marea majoritate a cercetătorilor ceramicii neo-eneolitice bandate, carpato-dunărene, au acceptat caracterul vegetal și deci o semnificație de caracter agrar pentru decorul spiralic și geometric, fără a intra în detaliile acestuia.

A existat și poziția după care, căutarea semnificației simbolice a decorului spiralic nu este necesară, iar analizele comparative și stilistice pot contribui atît la stabilirea unei cronologii de contact, a influențelor reciproce între culturile din cercul ceramicii bandate cu ceramica din Orient, cît și la definirea acestuia ca fenomen de artă decorativă în sine¹¹⁵.

În raport cu cele de mai sus să vedem sumar, dacă spirala poate să reflecte real o funcție simbolică.

Dacă luăm în considerație trăsăturile posibile care definesc semnificația simbolică¹¹⁶, observăm clar că spirala le întrunește integral pe parcursul evoluției sale.

O formă sau un decor capătă o funcție simbolică dacă acesta se dezvoltă dintr-o funcție „utilitară”. Astfel, manipularea vaselor decorate cu motive geometrice sau spiralice, fie în practica libațiilor, în practicile cultului fertilității sau cu ofrande, prin asociere cu acestea, atît forma, cît și decorul lor capătă o semnificație simbolică. Scopul inițial a fost „utilitar”, iar decorul devenit simbol se amplifică și capătă consistență o dată cu evoluția lui.

O valoare simbolică putea fi atribuită unei forme sau unui motiv decorativ, datorită faptului că acesta seamănă cu un obiect natural. Deci asemănarea spiralei cu lujerii plantelor conduc la funcția simbolică vegetală, agrară. În același timp însă, această regulă de atribuire a semnificației simbolice justifică și interpretarea lui B. Soudsky și I. Pavlu¹¹⁷, întrucît linia neîntreruptă a spiralei ar putea reprezenta simbolul masculin creator, iar linia întreruptă a unor motive geometrice ar reda simbolul feminin receptor. În acest din urmă caz bogăția decorului spiralic și dacă el reflectă fenomene sociale¹¹⁸, am avea de a face în neo-eneolitic cu o organizare socială patriarhală. Ori aceasta nu poate fi încă presupusă cu destul temei.

În sfîrșit o formă sau un decor capătă o funcție simbolică pentru că a dobîndit proporții armonioase și este semnificativ. Spirala și decorul spiralic în evoluția lui a căpătat proporționalitate și simetrie ceea ce a determinat armonia sa pe diferite forme ceramice și zone decorative. În acest fel decorul spiralic devine semnificativ și principal în motivistica ceramicii bandate.

114 *Ibidem*, p. 124.

115 Vl. Dumitrescu, *ED*, 6, 1926—1927, Roma, p. 257 și urm.

116 H. Read, *Originile formei în artă*, București, 1971, p. 99.

117 B. Soudsky — I. Pavlu, *op. cit.*, p. 91 și urm.

118 *Ibidem*, p. 92.

În funcție de regulile apariției funcției simbolice se poate admite că decorul spiralic ca „un principiu de eleganță pur estetică” a putut fi combinat cu „un principiu de eficiență utilitară” ceea ce i-a conferit semnificația simbolică. În apariția acesteia un rol însemnat l-a jucat inițial realismul naturii folosit de acele populații care atinseseră un înalt grad de sensibilitate a formei și o remarcabilă stăpânire a tehnicii¹¹⁹. Astfel, simetria motivelor decorative a fost la început, în mod neîndoielnic, o necesitate tehnică, impusă de formele ceramice. Problema constă în a determina momentul când „principiul estetic” — decorul spiralic — devine o funcție simbolică.

Acceptînd caracterul vegetal al spiralei, putem presupune că aceasta a apărut inițial o dată cu noul stadiu economic caracteristic neoliticului, agricultura primitivă și creșterea animalelor și deci este posibil să fi constituit unul din simbolurile cultului fertilității. În acest fel semnificația spiralei ar fi justificată și de faptul că ea constituie unul din motivele principale ale decorului ceramicii populațiilor agrare, lipsind în mediul populațiilor păstorești neo-eneolitice din stepile nord-estice¹²⁰.

Decorul spiralic pictat a apărut pe un anumit nivel de evoluție a ceramicii bandate, cînd abstractizarea motivelor era deja destul de avansată, ceea ce explică configurarea motivelor spiralice pe ceramica cucuteniană. De aceea, funcția sa simbolică este mai greu de precizat. Totuși, reprezentările vegetale în decorul ceramicii bandate și chiar pe ceramica fazei *Cucuteni B*¹²¹, amintește originea inițială și comportă aceeași semnificație de caracter agrar. În același timp, avînd în vedere aria restrînsă a seriilor decorative și asocierile lor constante care nu par a fi întîmplătoare și pur decorative, putem lega motivele spiralice și dispunerea lor în tectonica formelor ceramice, de concepțiile cosmologice agrare ale societăților neo-eneolitice, cu un rol amplu și diversificat. Este posibil ca reprezentarea spiralei într-un anumit motiv, precum și asocierea strictă a unor motive să redea succesiunea anotimpurilor, unitatea lumii chthonice și uranice, sau să reprezinte simboluri solare și ale altor fenomene legate de însăși ocupațiile agrare.

Analiza decorului ceramicii fazei *Cucuteni B* conduce atît la încadrarea tipologică și cronologică relativă în planul intern al culturii *Cucuteni* — *Tripolic*, dar implicit, prin rigurozitatea seriilor decorative și a regulilor de derivație, relevă atît aspecte zonale, cît și caracterul ei simbolic.

LE DÉCOR EN SPIRALE DE LA CÉRAMIQUE CUCUTENI B

(Résumé)

Cet ouvrage présente une analyse sur la représentation de la spirale, sur la céramique *phase Cucuteni B*, dans la limite des groupes stylistiques α et ξ .

119 P. Graziosi, *Paleolithic Art*, Londra, 1960, p. 24—25.

120 V. N. Danilenko, *Encolit Ukraini*, Kiev, 1974, p. 30 și urm.

121 T. S. Passek, *op. cit.*, pl. 31/5, 7 ; O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 59, 75.

De l'analyse du décor spiralic se détache comme manifestation technique la tendance d'étalement du motif principal sur la surface décorée, des règles de dérivation stylistique, mais aussi la réduction des séries décoratives chez un nombre restreint de motifs de base autant dans le cadre de l'aspect décoratif libre, que dans celui métopique. De même, on met en évidence le fait que les séries décoratives manifestent une association le constante, ce qui démontre un règle sur leurs dispositions dans la tectonique du décor, et la rigueur des séries décoratives des motifs spiralic est imposée par une signification symbolique.

Dans le décor d'aspect libre, sur la céramique de la phase Cucuteni B, les séries décoratives se résument aux suivants motifs de base :

1. *Spirales en S horizontal aux diagonales*, dans le décor des vases bitronconiques avec embouchure en entonnoir et des vases tronconiques et bitronconiques avec embouchure large et crête prononcée de style ϵ et ξ (pls. I/1, 3, 5, 7; II/2—4, 13—14; III/11; IV/3—5; IX₁/1).

2. *Spirales négatives en S avec oeillet d'attache circulaire et point central*, avec ou sans motifs *cruciforme*, forment le décor des vases bitronconiques et des couvercles de la phase B1; des vases bitronconiques, des vases à crête prononcée et des écuelles ξ de la phase B2 (pls. I/2, 4, 6, 8—10; II/7; III/2, 4, 5, 7, 9, 11; V/1; XI/1; XIV/15).

3. *Spirales négatives avec oeillet d'attache opaque* sur les vases bitronconiques et les écuelles ξ (pls. III/1; XI/8—9), mais aussi sur les vases à crête prononcée et large embouchure au décor de style ϵ .

4. *Spirale négative avec oeillet d'attache ajouré* sur la crête des vases piriformes de la phase B1 (pl. XII/1—2), ainsi que sur les vases bitronconiques et piriformes de l'aspect tripolien.

5. *Spirales positives linéaires accrochées avec oeillet d'attache circulaire ou lenticulaires opaques*, forment constamment le décor de la zone secondaire sur le col des vases bitronconiques à embouchure en entonnoir (pls. I/5; XIV/5), ou sur les vases tronconiques et bitronconiques à crête prononcée (pl. X/4), de la phase B1 et phase B2 (pl. II/9, 12).

6. *Spirales négatives accrochées avec oeillet d'attache hachuré, avec une des volute sectionné*, sur les vases bitronconiques de la phase B1 (pl. IV/1).

7. *Spirales embouchées (conjuguées)* dans le décor des vases bitronconiques ϵ et ξ , sur les vases piriformes et les écuelles ϵ de la phase B2 (pls. II/5, 10; XI/3—6).

8. *Spirale continue* dans le décor des vases bitronconiques ϵ (pl. XIV/2—4).

9. *Spirales en S isolées* (pl. VII/4).

Les mêmes séries se répètent dans le décor d'aspect métopique étant introduites dans l'intérieur des métopes, dans les espaces intermétopiques et comme décor libre à la base des métopes.

Les séries plus haut mentionnées ont une association constante sur les formes céramiques ce qui confère au décor spiralic une signification symbolique de caractère agraire. Prenant en considération l'aire restreinte des séries décoratives et leurs association rigoureuse, chose qui démontre que celles-ci ne sont pas purement décoratives, on souligne le fait que la spirale a apparu de même que le stade économique caractéristique au néolithique, qu'elle est présente dans le décor de la céramique des populations agraires et qu'il est possible qu'elle constitue un symbole du culte de la fertilité, avec un rôle ample et diversifié. Dans les conceptions cosmologiques agraires de populations neolithiques c'est possible que la représentation de la spirale dans un certain motif, ainsi que l'association stricte à des motifs, redonne la succession des saisons, l'unité du monde chthonique et uranique, ou qu'elle représente des symboles solaires et d'autres phénomènes liés aux occupations agraires mêmes.

LISTE DES ILLUSTRATIONS

- Pl. 1. — Vases bitronconiques au décor spiralique de la phase Cucuteni B1 (1, 3—11) et B2 (2, 12): 1, 5, 7, 9—11, Văleni — Piatra Neamț; 2, Trebeș — Bacău; 3—4, 6, Ghelăiești; 8, Valea Lupului; 12, Podei — Tg. Ocna.
- Pl. II. — Vase bitronconique (1) et vases à crête prononcée et large embouchure (2—14) au décor spiralique: 1—5, 13—14, Podei — Tg. Ocna; 6—10, 12, Cucuteni; 11, Valea Lupului.
- Pl. III. — Vases bitronconiques (1—2, 4—9, 11) et vases à crête prononcée (3, 10), au décor spiralique: 1—2, 4—5, Valea Lupului; 3, 6—11, Podei — Tg. Ocna.
- Pl. IV. — Vases bitronconiques (1, 3), vases à crête prononcée (2, 4—5) et fruitière (6) au décor spiralique: 1, Văleni — Piatra Neamț; 2, 4—5, Trebeș — Bacău; 3, Prigoreni Mici; 6, Podei — Tg. Ocna.
- Pl. V. — Couvercle (1), vase piriforme (2) et vases à crête prononcée et large embouchure (3—6), au décor spiralique: 1, Văleni — Piatra Neamț; 2, Ghelăiești; 3, Podei — Tg. Ocna; 4, Costișa — Fălticeni; 5—6, Cucuteni.
- Pl. VI. — Coupes au décor métopique et spiralique de la phase Cucuteni B1 (1—4, 6—7) et B2 (5): 1, Ghelăiești; 2, Trebeș — Bacău; 3, 6, Cucuteni; 4, Drăgușeni — Suceava; 7, Văleni — Piatra Neamț.
- Pl. VII. — Coupes (1—3) et vases à crête prononcée (4—5) de la phase Cucuteni B1 (1—2) et B2 (3—5) au décor métopique et spiralique: 1—2, Văleni — Piatra Neamț; 3, Frumușica; 4, Podei — Tg. Ocna; 5, Valea Lupului.
- Pl. VIII. — Vases à crête prononcée, haut col et embouchure large, au décor spiralique de la phase Cucuteni B2: 1—3, Valea Lupului; 4—5, Cucuteni.
- Pl. IX. — Vases à crête prononcée et large embouchure et décor spiralique de la phase Cucuteni B1 (1) et B2 (2—3): 1, Văleni — Piatra Neamț; 2—3, Podei — Tg. Ocna.
- Pl. X. — Vases à crête prononcée (1—2, 4), écuelles (3, 5) et soupière (6) au décor géométrique et spiralique de la phase B1 (4, 6) et B2 (1—3, 5): 1—2, Podei — Tg. Ocna; 3, 5, Frumușica; 4, Ghelăiești; 6, Văleni — Piatra Neamț.
- Pl. XI. — Soupière et écuelles de la phase Cucuteni B1 (3—6) et B2 (1—2, 7—9): 1, Cucuteni; 2, Calu — Piatra Șoimului; 3—6, Șipeniț; 7, 9, Valea Lupului; 8, Podei — Tg. Ocna.
- Pl. XII. — Vases piriformes (1—2) et vases bitronconiques à embouchure en entonnoir (3—5), au décor spiralique de la phase Cucuteni B1: 1, Văleni — Piatra Neamț; 2, Ghelăiești; 3—4, Șipeniț; 5, Prigoreni Mici.
- Pl. XIII. — Vases bitronconiques à embouchure en entonnoir, au décor spiralique (1—3) et elliptique (4) de Șipeniț.
- Pl. XIV. — Vases bitronconiques (1—9, 11—13, 15—17), vase piriforme (14) et vase à crête prononcée et large embouchure (10) au décor spiralique: 1—5, Șipeniț; 6, 12, Vladimirovka; 7, 11, Podolie; 8—9, 13—14, Staraja Buda; 10, 15, 17, Petreni; 16, Krutoborodini.

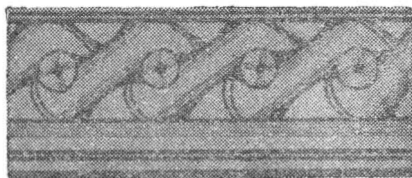
1

2

3

4

5

6

7

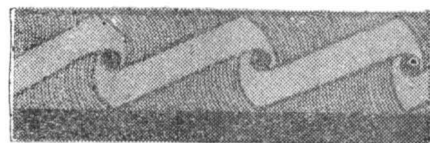
8

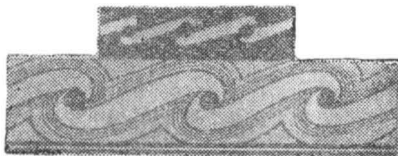
9

10

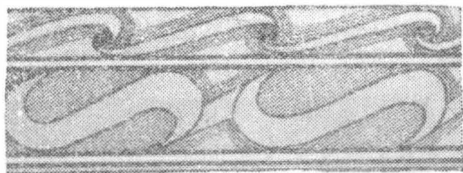

11

12

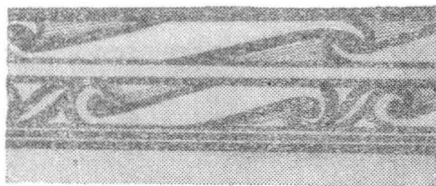
Pl. I — Vase bitronconice cu decor spiralic din faza Cucuteni B1 (1, 3—11) și B2 (2, 12): 1, 5, 7, 9—11, Văleni-Piatra Neamț; 2, Trebeș-Bacău; 3—4, 6, Ghelăieș; 8, Văleni-Piatra Neamț; 10, P. de Jos; 11, P. de Jos; 12, P. de Jos.

1

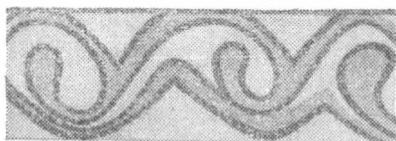
2

3

4

5

6

7

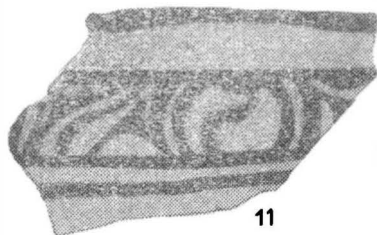
8

9

10

11

12

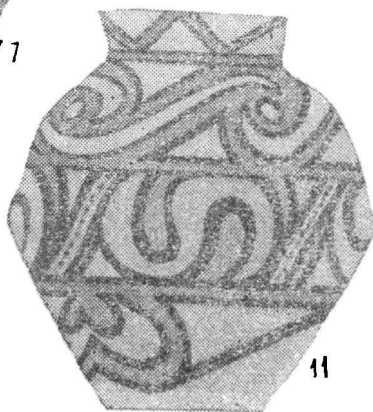
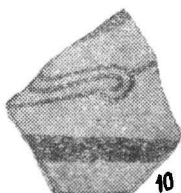
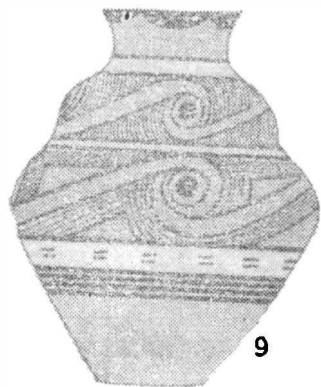
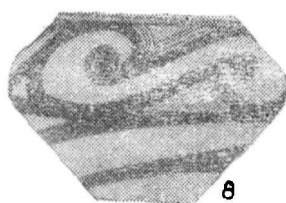
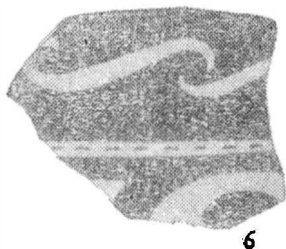
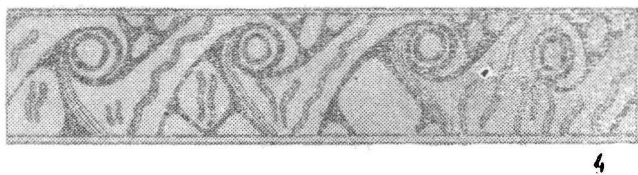
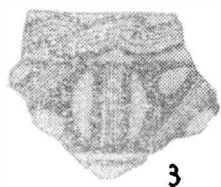
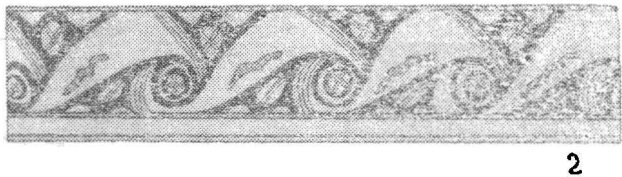
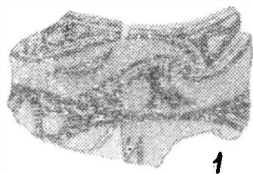

13

14

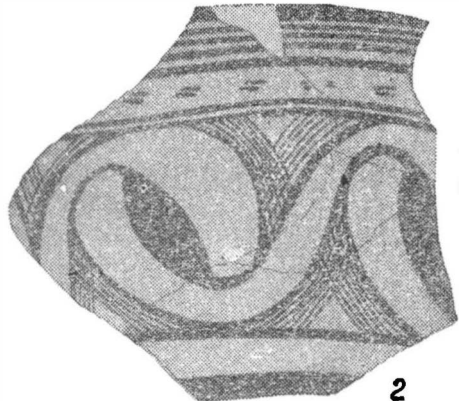
Pl. II — Vas bitronconic (1) și vase cu umărul pronunțat și gura largă (2—14) cu decor spiralic: 1—5, 13—14, Podei — Tg. Ocna; 6—10, 12, Cucuteni; 11, Valea Teacă. <http://www.cimidești.ro> <http://cmiabc.ro>

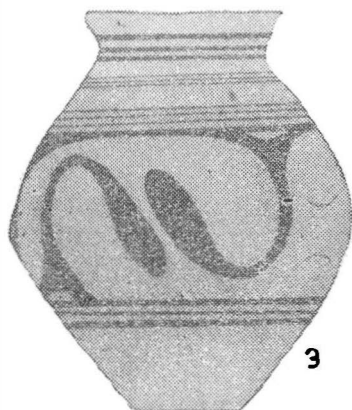
Pl. III — Vase bitronconice (1—2, 4—9, 11) și vase cu umărul pronunțat (3, 10) cu decor spiralic: <http://www.5muse.ro/> <http://www.5muse.ro/> — Tg. Ocna.

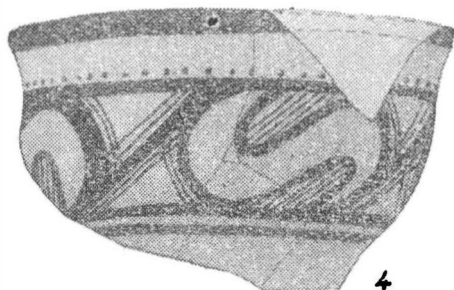
1

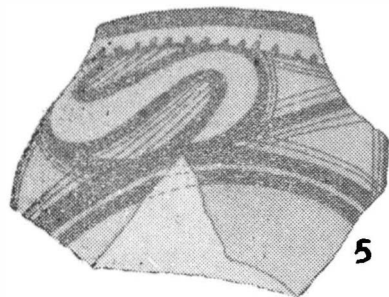
2

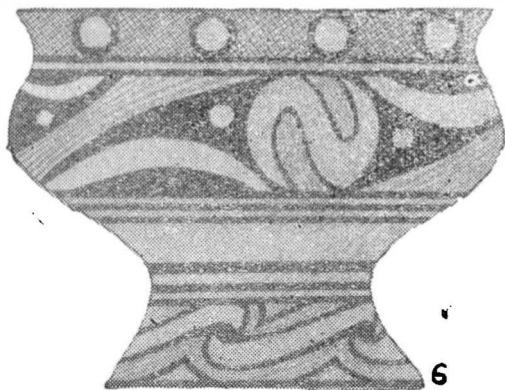
3

4

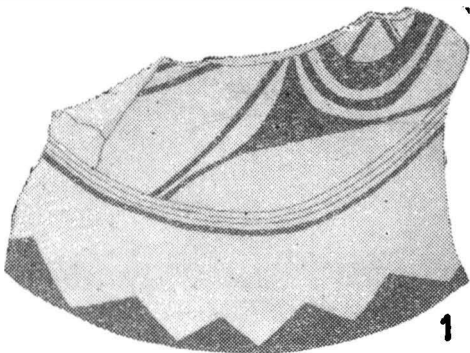

5

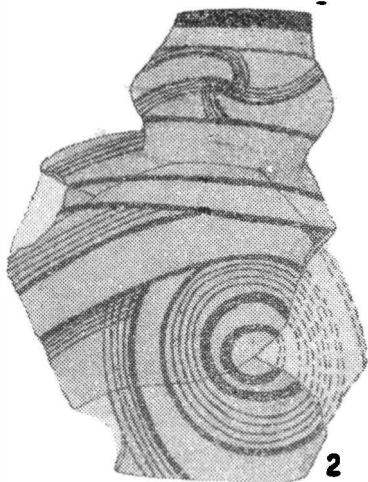

6

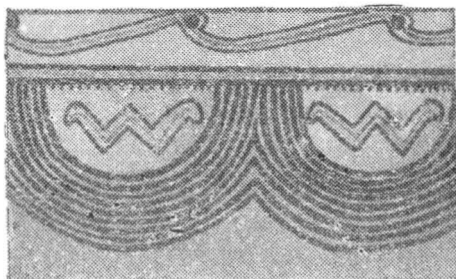
Pl. IV — Vase bitronconice (1, 3), vase cu umărul pronunțat (2, 4—5) și fructieră (6) cu decor spiralic: 1, Văleni — Piatra Neamț; 2, 4—5, Trebeș — Bacău; 3, Piatra Neamț; 6, Piatra Neamț.

1

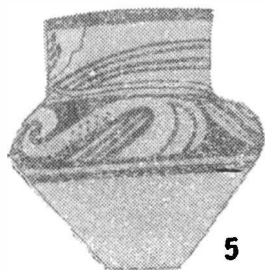
2

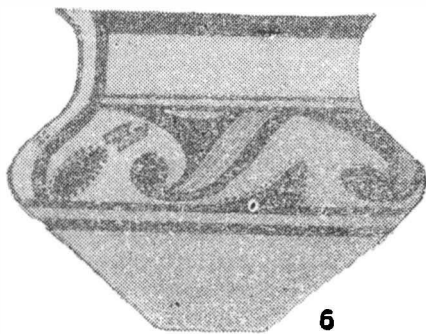
3

4

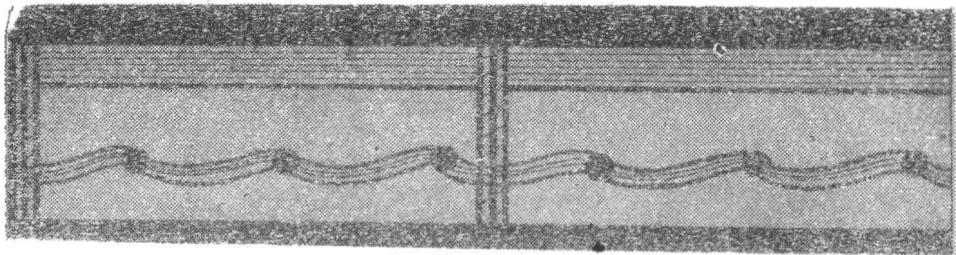

5

6

Pl. V — Capac (1), vas piriform (2) și vase cu umărul pronunțat și gura largă (3—6) cu decor spiralic: 1, Văleni — Piatra Neamț; 2, Ghelăiești; 3, Podei — <http://www.einfo.ro>; 4, Gălbenești; 5—6, Cucuteni.

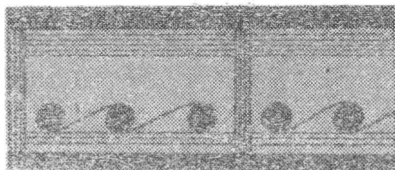
1

2

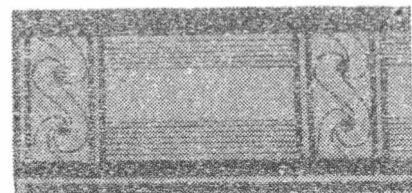
3

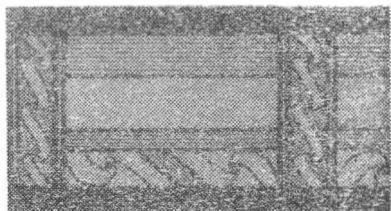
4

5

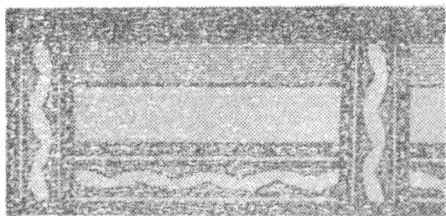

6

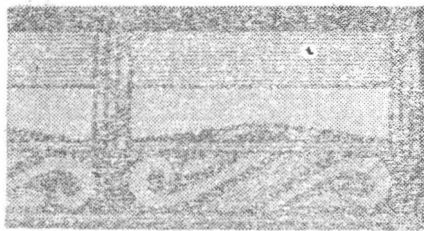

7

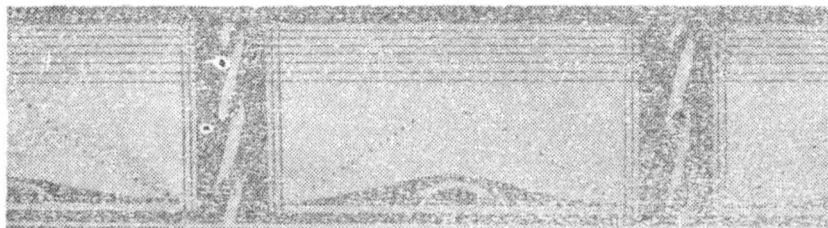
Pl. VI — Cupe cu decor metopic și spiralic din faza Cucuteni B1 (1—4, 6—7) și B2 (5): 1, Ghelăiești ; 2, Trebeș — Bacău ; 3, 6, Cucuteni ; 4, Drăgușeni — Suceava ;
<http://www.vamice.ro/> <http://www.mnirabc.ro>

1

2

3

4

5

Pl. VII — Cupe (1—3) și vase cu umărul pronunțat (4—5) din faza Cucuteni B1 (1—2) și B2 (3—5) cu decor metopic și spiralic: 1—2, Văleni — Piatra Neamț; 3, Frumuseasa — Rădăuți; 4—5, Olt — Valea Lupului.

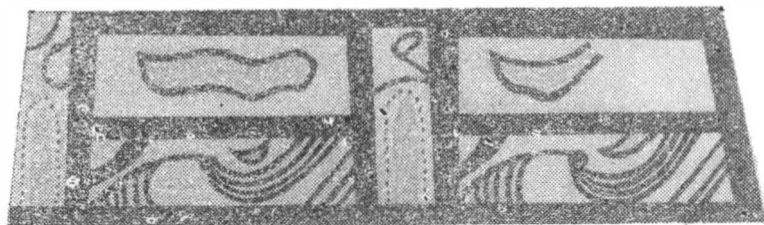
1

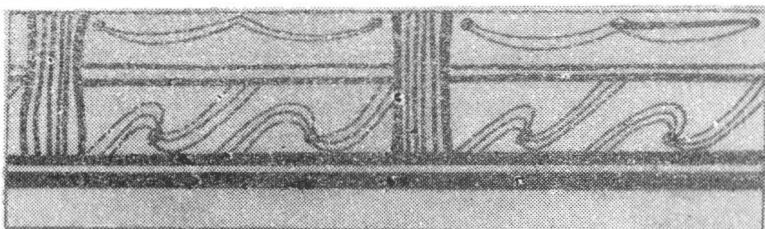
2

3

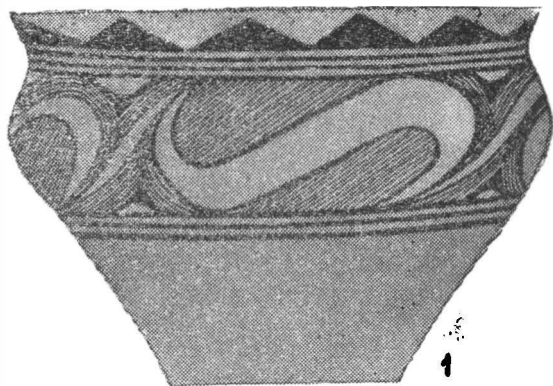

4

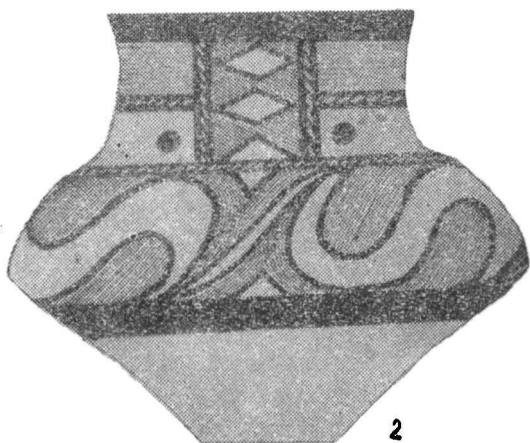

5

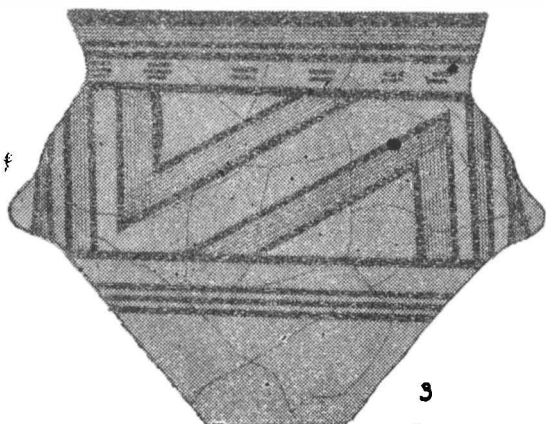
Pl. VIII — Vase cu umărul pronunțat, gîtul înalt și gura largă, cu decor spiralic din faza <http://www.d2.cimeb.ro> Valul <http://www.d2.cimeb.ro> 5, Cucuteni.

1

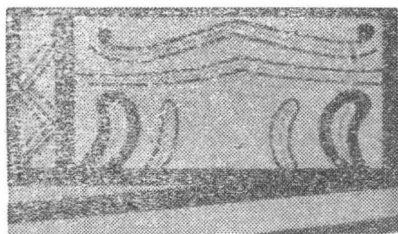

2

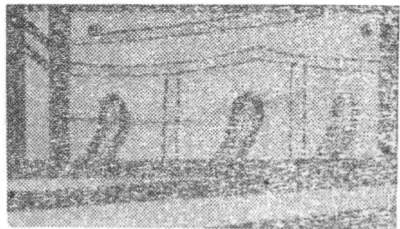

3

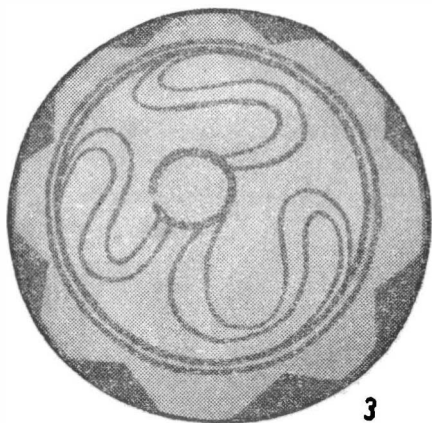
Pl. IX — Vase cu umărul pronunțat și gura largă cu decor spiralic din faza Cucuteni B1 (1) și B2 (2—3): 1, Văleni — Piatra Neamț; 2—3, Podei — Tg. Ocna.

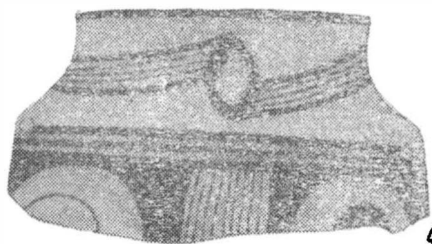
1

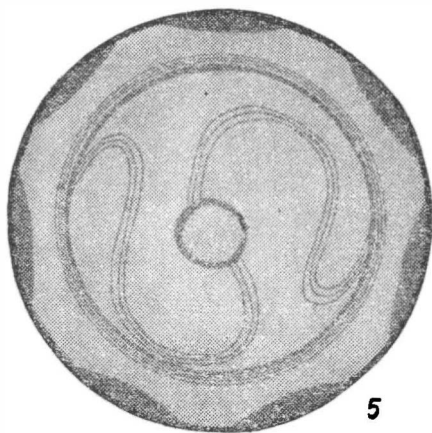
2

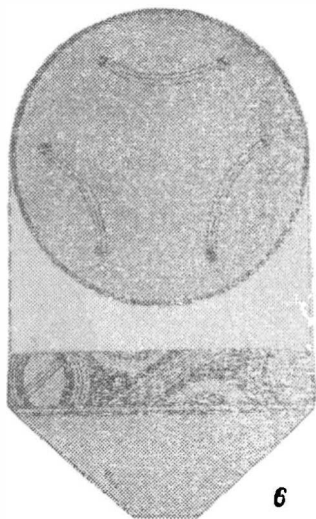
3

4

5

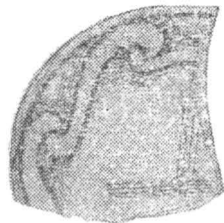

6

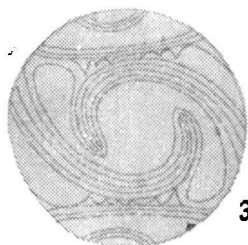
Fl. X — Vase cu umărul pronunțat (1—2, 4), străchini (3, 5) și castron (6) cu decor geometric și spiralic din faza B1 (4, 6) și B2 (1—3, 5): 1—2, Podei — Tg. Ocna; 3, 5, Frumusea; 4, Gheleşti; 6, Văleni — Piatra Neamț.

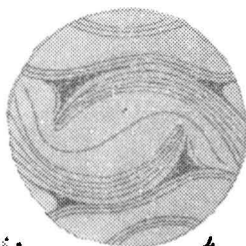
1

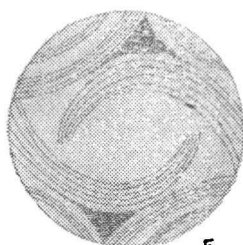
2

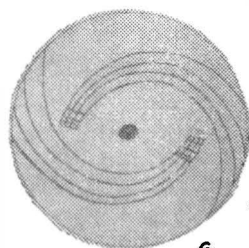
3

4

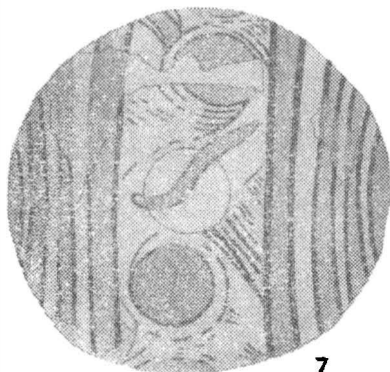
5

6

8

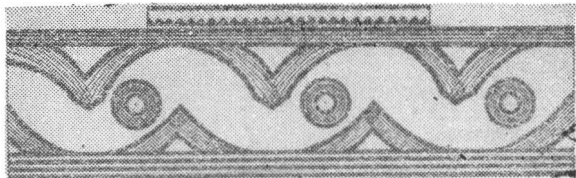

7

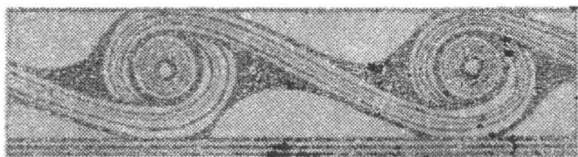

9

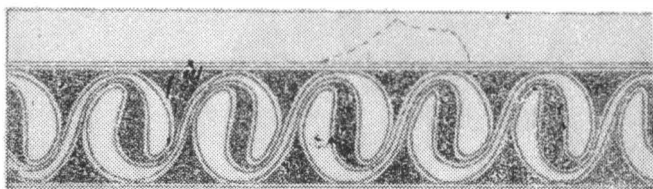
Pl. XI — Castroane și străchini din faza Cucuteni B1 (3—6) și B2 (1—2, 7—9):
1, Cucuteni; 2, Calu—Piatra Șoimului; 3—6, Șipeniț; 7, 9, Valea Lupului;
<http://www.cimbc.ro>

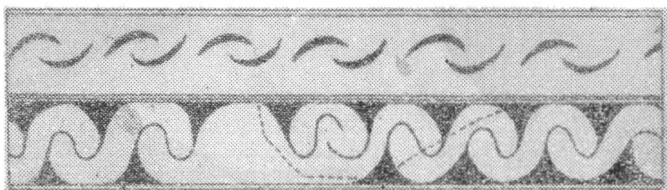
1

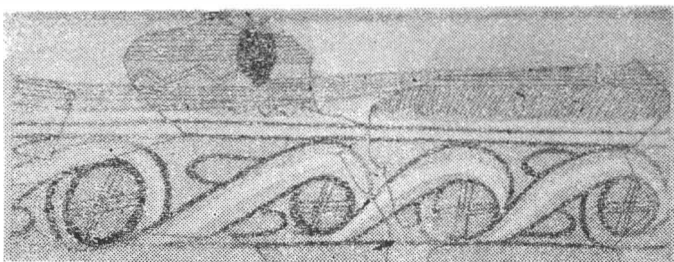
2

3

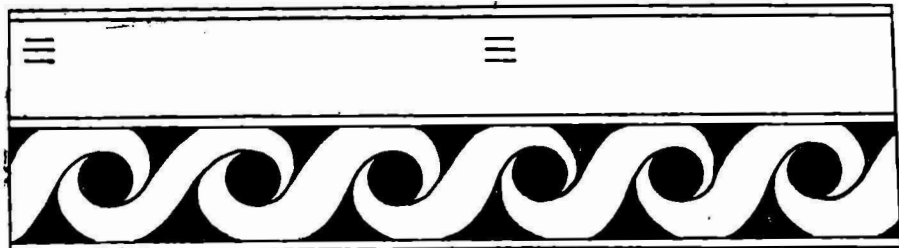

4

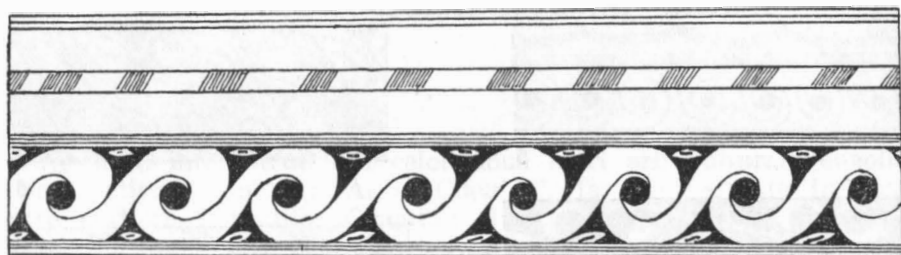

5

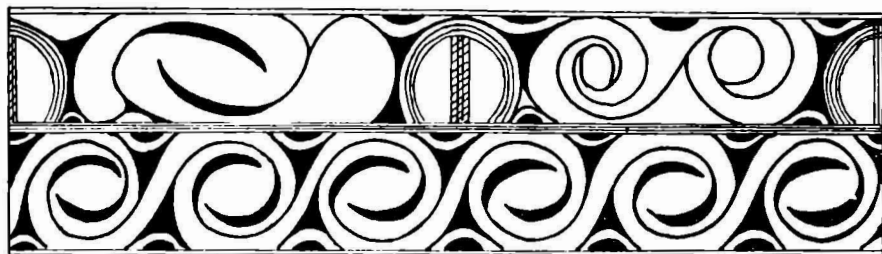
Pl. XII — Vase piriforme (1—2) și vase bitronconice cu gura în pîlnie (3—5) cu decor spiralic din faza Cucuteni B1 : 1, Văleni — Piatra Neamț ; 2, Ghelăiești ; 3—4, Șipeniț ; 5, Frigoreni. <http://www.cmiabc.ro>

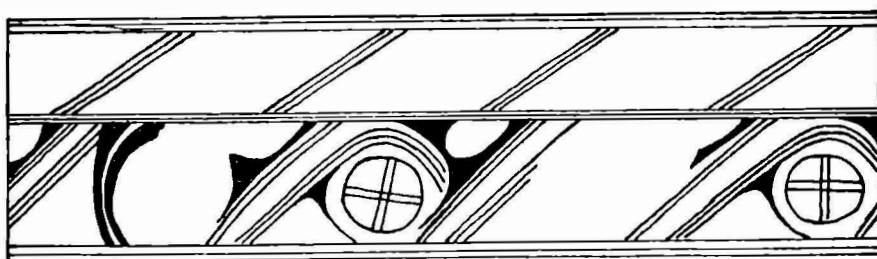
1

2

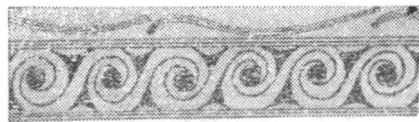

3

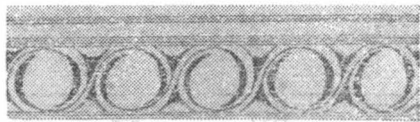

4

Pl. XIII — Vase bitronconice cu gura în pîlnie, cu decor spiralic (1—3) și eliptic (4) de la Șipeniț.

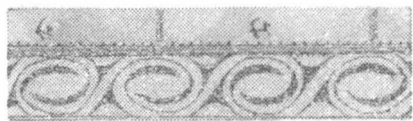
1

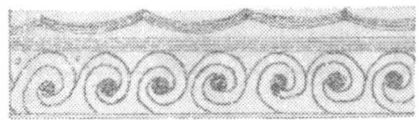
2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

13

14

12

16

15

17

Pl. XIV — Vase bitronconice (1—9), 11—13, 15—17, vas piriform (14) și vas cu umărul pronunțat și gura largă (10) cu decor spiralic: 1—5, Șipeniț; 6, 12, Vladimirovka; 7, 11, Podo'ia; 8—9, 13—14, Staraja Buda; 10, 15, 17, Petreni; 16, <http://www.Emetbrodint.ro>